

Küsimused Vabariigi Valitsusele seoses Nabala looduskaitseala loomisega

Valter Petersell, geoloog ja keskkonnaekspert, PhD

2013. aasta 12. detsembri käskkirjaga nr 1183 algatas keskkonnaminister Nabala looduskaitseala moodustamise menetluse. Hinnanguliselt läheb selle 4664 ha suuruse kaitseala loomine Eesti rahvale maksma enam kui 50 miljonit eurot. Mida me elusloodust kaitstes võidame ja millised on meie kaotused? Millest me tegelikult räägime?

Põhja-Eesti lubjakiviplateoole loodava Nabala looduskaitseala piiridesse jäävad Rahaaugu hoiuala, Tammiku looduskaitseala ja Tuhala maastikukaitseala kogupindalaga 1604 ha. Nendest põhja pool paiknevad neli üksteisest kuni 5 km kaugusel asuvat geoloogiliselt detailselt uuritud Nõmmküla, Tagadi, Nõmmevälja ja Tammiku mäeeraldist 250 ha suurusel alal. Selle lubjakivi kaevandamisel laekuks 2014. aasta tasumäärade järgi riigikassasse ainult ressursimaksu: 52.258 miljonit kuupmeetrit \times 1.92 EUR = 100.33 miljonit eurot. Lisaks takistab kavandatav kaitseala majanduslikult kõige odavama Rail Balticu raudteetrassi valikut.

Tallinn vajab killustikku

Tallinna ja selle lähiümbruse killustikuga varustamise kaugemaid perspektiive silmas pidades hakati juba 1988. aastal Nabala piirkonnas tegema otsingutöid sobiliku lubjakivi leidmiseks. Nabala lubjakivimaardla kanti riigi maavara registrisse 1998. aastal. Nüüd armastatakse rääkida, et Harjumaa on rikas geoloogiliselt uuritud ehituslubjakivi varu poolest. Dokumentide järgi see veel nii ongi, aga üle poole varust paikneb Nabalast enam kui 10 km kaugemal, st kaugemal ka põhitarbijast Tallinnas ja ülejäävast varust enam kui poole kasutuselevõtt tundub keskkonnatingimuste tõttu ebareaalsena. Kui hakatakse ehitama Rail Balticu trassi, siis juba lähema 10 aasta jooksul hakkab Tallinna piirkonnas killustiku kuupmeeter maksma veokauguse suurenemise tulemusel (inflatsiooni ja CO₂ maksu arvestamata) 3–6 eurot enam kui praegu.

Keskkonnaprobleemidest Nabala piirkonnas

Viimase viie aasta jooksul on Nabala piirkonnas tehtud Keskkonnaministeeriumi või kohalike omavalitsuste rahastamisel seitse keskkonnaalast uuringut. Kõigi nende eesmärgiks oli selgitada ja põhjendada vajadust liita ehituslubjakivi killustikuks sobivad lubjakiviplatoo alad juba olemasolevate kaitsealadega ja luua terviklik Nabala looduskaitseala. Kuue uuringu tulemused rahuldasiid püstitatud eesmäärke, üks eitas kaitseala rajamise otstarbekust.

2. mail selgitasid Vikerraadio saates “Ökoskoop” Eesti rahvale rajatava ulatusliku kaitseala loomise vajadust Keskkonnaagentuuri spetsialist Uudo Timm ja Eesti Maaülikooli professor Kalev Sepp. Nad väitsid, et loodava kaitseala väärtusteks on eelkõige sealne tundlik veerežiim, kaitsealuste taime-, looma- ja linnuliikide elupaigad, allikad ja allikalised alad ning juba olemasoleva kaitseala piires rahvasuus tuntud Tuhala nõiakaev. Nad unustasid aga mainida, et kavandatava kaitseala piires paikneb neljal eraldi seisval alal geoloogiliselt **detailselt uuritud** ehituskillustikuks sobiv lubjakivi **üleriigilise tähtsusega maardlas**.

Ajavahemikul 2010–2011 juhtisin loodava kaitseala keskmesse kavandatava Nõmmevälja karjääri keskkonnamõju hindamise (KMH) grupi tööd. Keskkonnaministeeriumile edastatud KMH aruanne on tänaseni avalikustamata. Kõik tulemused näitasid, et kaevandamisega ei kaasne olulist negatiivset keskkonnamõju kaitsealadele ja kohalikule elanikkonnale. KMH uuringute käigus püüdsid mõned aktiivsed kohalikud inimesed või nendega koostööd tegevad “teadlased” õhutada hirmu, et kaevandamisega jääb kuivaks isegi Ülemiste järv, rääkimata nõiakaevu hävingust. Intrigeerivaim väide väljamõeldud keskkonnamõjude hulgas oli maa-aluste, kohati kaardipildis ülesmäge voolavate jõgede kuivaksjäämine. Samas ei soovitud jõgede olemasolu kontrollimist puuraukudega, mis viib mõttele, et ka kohalikud loodusesõbrad ise ei usu tegelikult selliste jõgede olemasolusse.

Täiendavaks looduskaitsealaks kavandatav lubjakiviplatoo osa on põhja suunas nõrgalt madalduv tasandik, kus lubjakivi katab valdavalt 1–7 m paksune moreenist (sorteerimata liustikusete) pinnakate. Karstinähtused siin puuduvad ja pinnasevee režiim on tüüpiline Põhja-Eesti lubjakiviplatooale. Mitmeaastaste vaatluste andmetel varieerub pinnasevee tase maapinnast 0,2–3 m piirides. Tingimustes, kus veekihi toiteala on ligi 10 m kõrgem ja avatud sademeveele, on allikate esinemine tavaline.

Nõukogude perioodil rajati alale kuivenduskraavid ja heinamaad. Nüüd on need kraavid enamuses kinni kasvanud ja ka vähesed puisniidud hävinud. Vanametsa levilate kõrval toimub ala intensiivne võsastumine ja osalise soostumisega kaasneb taimede kidumine. Kuuse- ja kase-, harvem lepa- ja haavavõsa on sageli raskesti läbitav ja maapind võsas on taimedeta. Hõredas segametsas ja eriti kunagiste heinamaade ja puisniitude piiril on säilinud küllaltki liigirikas taimestik. Hajutatud metsaaladel ja nende piirivööndites levib laiguti sinililli ja ülaseid, üksikutes kohtades ka II kategooria kaitsealuseid taimi: kaunist kuldkinga, pruunikat pesajuurt, harilikku käöraamatut ja teisi. Kuigi need taimed on harvad, võivad mõned nendest Rail Balticu ja karjääri rajamisel hukkuda, kui neid õigeaegselt ümber ei istutata.

Kavandataval looduskaitsealal pesitsevad I ja II kategooria kaitsealused linnud. Professor Sepa selgituste kohaselt on ala ka loomaderikas, kuid nende osas on teave seni tagasihoidlik.

Projektse looduskaiseala lääneosas paikneb keskkonnamõju hindamise perioodil ehitatud kahekorruseline jahimeeste “loss” ja korrastatud lasketornid. Nende eesmärk pole kaugelki arusaadav. Vahest on need mõeldud seal elavate jäneste ja kitsede kaitseks ala läbida võivate huntide või karude eest? Looduskaitsealal pesitsevad I ja II kategooria kaitsealused linnud harjuvad kindlasti rongliikluse ja kaevandamisega kaasneva müraga, kuid kuidas harjutada neid ka püssipauke taluma?

Tuhala nõiakaev

Mis võlu on Tuhala nõiakaevul? Nõiakaev on väljanägemiselt tavaline talu salvkaev, mille laudadest rakked ulatuvad ligi meetri maapinnast kõrgemale. Nõiakaevu ülevool tekib ajal, kui Tuhala jõe vooluhulk on suurem kui 5000 liitrit sekundis. Vajaliku vooluhulga tagab Mahtra soostikust ja Leva rabast tulev vesi, mis muudab nõiakaevu vee Ants Talioja sõnul veidi pruunikaks. Ülevoolu ajal ei toitu nõiakaev jõega piirneva pinnasevee ehk vabapinnalise põhjavee kihist, vaid vastupidi, toidab seda. Selle tõestuseks on veepinna absoluutkõrguse tase jõega ühenduses olevates karstivormides, mis ülevoolu ajal tõuseb kõrgemale maismaa pinnasevee tasemest. Jääb ainult arusaamatuks, miks TTÜ Geoloogia Instituudi hüdrogeoloogiadoktor Leo Vallner seda “pisidetaili” ei tea (<http://avalikultrailbalticust.ee/index.php?id=538>). Siis oleks tõenäoliselt ka nende mudel näidanud, et lubjakivi kaevandamine ei avalda nõiakaevule mõju.

Mõnisada aastat tagasi voolas Tuhala jõgi Tuhala karstialal ligi 1,5 km ulatuses maa-aluses süngis. Praeguse nõiakaevu kohal avanes üks jõeharu maapinnal. Kevadise suurvee ja vihmrohketel perioodidel ei suuda maa-aluse jõe voolusäng nõiakaevust allavoolu jäävas osas läbi lasta kogu Mahtra soostikust ja Leva rabast Tuhala jõkke voolavat vett. Loodusliku voolusängi kitsaim koht põhjustab jões veetaseme tõusu ja kohalike elanike majandus- ja joogiveevõtukohas üleujutuse. Mida rohkem vett, seda ulatuslikumaks ja kestvamaks kujuneb üleujutus. Selle vältimiseks ümbritseti veevõtukoht esialgu pinnasekihiga ja hiljem madalate kaevuraketega, mis kaevu ülevoolu ei peata. Kaasajal on nõiakaevude rajamine muutunud lihtsaks. Vajuta vaid nuppu ja vesi “keeb”. Selline nõiakaev võib Nabalas toituda karjääriveest ja sel oleks kindlasti ka eelis – turistid ei peaks periooditi kaevu “keemist” ootama kuni 4 aastat.

Kokkuvõtteks

Kõik olulisemad kaitset väärivad taimeliigid ja maastikutüübid esinevad juba kaitstavatel aladel ja ma ei leidnud ainsatki, mida vajadusel ei saaks kaitsta Nabala looduskaitseala loomata. Nii säästaksime riigile detailselt uuritud Nabala maardla lubjakivivarude aktiivse tarbevaru 52 miljoni kuupmeetri ulatuses ja väldiksime tulevikus ehitustegevuse märgatavat kallinemist suurtarbimise Tallinna piirkonnas. Ka Rail Balticu trass lüheneks kuni 50 miljonit eurot ja säiliks sajad hektarid meid leivaga kindlustavat põllumaad.

Vabariigi Valitsuse liikmete suhtumine ulatusliku Nabala looduskaitseala loomisesse on arusaamatu ja tekitab hämmeldust. Peaminister Taavi Rõivas teatas Vikerraadio 13. juuni saates “Studios on peaminister”, et majandusliku tegevuse kavandamine loodaval kaitsealal võib põhjustada Euroopa Liidu komisjoni sekkumise. Siit ka küsimus härra peaministrile. Mis õigused on Eesti rahval Euroopa Liidus veel säilinud, kui juba võsastuva ja soostuva tühermaa kasutamine tuleb kooskõlastada Euroopa Liidu institutsioonidega?

Me teame, et Keskkonnaminister Keit Pentus-Rosimannuse sõnum maavara uurimist ja kasutamist kavandavatele ettevõtetele on “EI”. Käesoleval juhul soovime aga teist laadi teavet. Võsa pealetung looduskaitsealal hävitab ju need ainukesed üksikud kaitstavad taimed. Kus on kallasoon, mis suudab katta lisaks eelpool mainitutele, kavandatava looduskaitsealaga kaasnevad kulutused? Ja kas tõesti peab selle mõttetuse eest iga maksumaksja maksma ainult lähiaastatel vähemalt 150 eurot?